[א]וטמא מת תולדותיהן לאו כיוצא בהן [ב]דאילו אב מטמא אדם וכלים [ג]ואילו תולדות אוכלין ומשקין מטמא אדם וכלים לא מטמא הכא מאי אמר רב פפא [ד]יש מהן כיוצא בהן ויש מהן לאו כיוצא בהן ת"ר [ה]ג' אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל קרן מנלן דת"ר [ו]כי יגח אין נגיחה אלא בקרן שנאמר [א][2]ויעש לו צדקיה בן כנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם וגו' ואומר [3]בכור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח מאי ואומר וכי תימא [*] [ב]דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן ת"ש בכור שורו הדר לו והאי מילף הוא גילוי מילתא בעלמא הוא דנגיחה בקרן הוא אלא מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תם למועד ה"מ בתלושה אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא ת"ש בכור שורו הדר לו וגו' [ז]תולדה דקרן מאי היא נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה מאי שנא נגיחה דקרי לה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב [4]כי יגוף האי נגיפה נגיחה היא דתניא פתח בנגיפה וסיים בנגיחה לומר לך זו היא נגיפה זו היא נגיחה מאי שנא גבי אדם דכתיב כי יגח ומאי שנא גבי בהמה דכתיב כי יגוף [ג]אדם דאית ליה מזלא כתיב כי יגח בהמה דלית לה מזלא כתיב כי יגוף ומלתא אגב אורחיה קמ"ל [ד]דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם נשיכה תולדה דשן היא לא שן יש הנאה להזיקה הא אין הנאה להזיקה רביצה ובעיטה תולדה דרגל היא לא רגל הזיקה מצוי הני אין הזיקן מצוי אלא תולדותיהן לאו כיוצא בהן דאמר רב פפא אהייא אילימא אהני מאי שנא קרן דכוונתו להזיק וממונך ושמירתו עליך הני נמי כוונתן להזיק וממונך ושמירתן עליך אלא [ח]תולדה דקרן כקרן וכי קאמר רב פפא אשן ורגל שן ורגל היכא כתיבי [ה]דתניא [5]ושלח [ט]זה הרגל וכן הוא אומר [6]משלחי רגל השור והחמור ובער [ו]זו השן וכן הוא אומר [7]כאשר יבער הגלל

וטמא מת. מי שנגע במת הוי אב הטומאה דמת עצמו אבי אבות הטומאה הוא והנוגע בו הוי אב הטומאה ומטמא אדם וכלים דהא כתיב כל אשר יגע בו הטמא יטמא וגו' (במדבר יט) והאי קרא בטמא מת כתיב ומשמע דמטמא אדם דהא כתיב והנפש הנוגעת וגו': **הכא מאי.** תולדות דשבת הוי כאבות תולדות דטומאה לא הוי כאבות והכא תולדות דנזקין מאי מי אמרינן תולדות כיוצא בהן לא שנא אב ל"ש תולדה אם הזיק משלם או דלמא לא: **יש מהן כו'.** ולקמן מפרש מילתיה דרב פפא בשמעתין: **הקרן.** לנגוח: **השן.** לאכול: **רגל.** דריסה לשבור את הכלים: **באלה תנגח את ארם בכם עמים ינגח.** אלמא נגיחה בקרן: **דברי קבלה.** נביאים וכתובים: **והאי מילף הוא.** בתמיה. הא לא גמרי' מדברי קבלה לא חיוב ולא פטור אלא גלוי מילתא הוא דכל היכי דכתיב נגיחה בקרן הוא: **אלא.** להכי איצטריך ואומר דמהו דתימא כי חלק רחמנא בין תמה למועדת דבשור תם כתיב וחצו את כספו [שמות כא] דלא משלם אלא חצי נזק ובמועד כתיב שלם ישלם שור תחת השור [שם] דמשלם נזק שלם ה"מ בקרן תלושה דומיא דקרני צדקיה בן כנענה וכגון שאחזה הבהמה הקרן בין שיניה ונגחה דהתם ודאי לא משלם תם כוליה נזק משום דאין דרכה בכך ולא היה לבעלים לשמור מדבר זה: **אבל מחוברת.** דאורחיה הוא: **אימא כולה מועדת היא.** אפילו בתחילה ומשלם נזק שלם: **ת"ש.** וקרני ראם כתיב בה נגיחה אלמא מחוברת נמי קרי נגיחה ובסתם נגיחה פליג רחמנא בין קרן תמה לקרן מועדת: **נגיפה.** שדחפה בגופה והזיקה בכוונה: **רביצה.** שרבצה כלים בדרך והלכה ורבצה עליהן כדי לשברן: **בעיטה.** שבעטה ברגליה ושברה את הכלים. והני הוו תולדה דקרן דכוונתן להזיק כי קרן ואין הנאה להזיקה כי קרן ואין היזקו מצוי תדיר והלכך הוו כי קרן דכל אימת דלא הועדה בב"ד ג' פעמים בכך אינה משלמת נזק שלם: **מאי שנא נגיחה דקרי ליה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב כי יגוף שור איש את שור רעהו.** וכיון דנגיפה כתיב תיהוי נמי אב: **הך נגיפה נגיחה הוא.** ולא דחיפת הגוף: **פתח הכתוב בנגיפה.** כי יגוף שור איש את שור רעהו: **וסיים בנגיחה.** או נודע כי שור נגח הוא ולא כתיב כי שור נגף הוא אלא נגח: **לומר לך.** דהך נגיפה לאו דחיפת הגוף היא אלא נגיחת קרן וליכא למימר דאכתי נגיפה הוי אב ונגיחה זו היא נגיפה דהיינו דחיפת הגוף דהא נגיחה אשכחן דבקרן היא: **גבי אדם.** כשהשור נגח אדם כתיב [שמות כא] כי יגח שור את איש וגבי נגיחה שור בשור כתיב [שם] כי יגוף שור איש את שור רעהו: **אדם דאית ליה מזלא.** שיש לו דעת לשמור את גופו: **כתיב כי יגח.** דודאי נתכוון השור להרע ובא עליו בכח אבל נגיפה הוי משמע שמצאו עומד ודחפו בקרניו. לישנא אחרינא [*]אית ליה מזלא ואינו נוח להמיתו בנגיפה דהיא דחיפת קרן מעט אלא בנגיחה בכח ובכוונה ובתחיבת קרן בגוף: **ואגב אורחיה קמ"ל.** קרא מדתלה נגיחה באדם ונגיפה בבהמה דמשמע נוחה היא הבהמה למות מן האדם משמיענו דשור המועד להרוג את הבהמה ג' פעמים לא חשיב העדאה לגבי אדם דאם נגח אדם ומת דינו כתם דאינו משלם את הכופר דבתם ההורג אדם כתיב סקול יסקל השור ובעל השור נקי (שמות כא) ובמועד כתיב [שם] וגם בעליו יומת והיא מיתה היינו ממון שמשלם את הכופר דמי נהרג ליורשיו ולא מיתה ממש דאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף טו:) על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו אבל מועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד להרוג את האדם משכחת לה [*]כשלא עמד בדין עד שנגח שלש פעמים שלא נסקל מיד כשהמית הראשון: **רביצה תולדה דרגל היא.** דעל ידי כפיפת רגליה היא רובצת: **רגל היזקה מצוי.** דכל שעה היא מהלכת ואם יש כלים תחת רגליה היא דורסת: **הני אין היזקן מצוי.** הלכך תולדה דקרן הן דאין היזקו מצוי ואין הנאה להזיקו ומשלמי חצי נזק כקרן: **מאי שנא קרן.** דמחייב דכוונתו להזיק כו': **ושלח.** את בעירה:

הגלל

דאילו אב מטמא אדם וכלים. גרס ולא גרסינן אדם ובגדים שלשון זה משמע מטמא אדם לטמא בגדים וא"ת והרי טמא מת עושה כלי מתכת כיוצא בו דחרב הרי הוא כחלל אלמא יש מהן כיוצא בהן וי"ל דאכתי אינו עושה כיוצא בו שאותו כלי מתכת אין עושה כלי מתכת אחר כיוצא בו כמו שמדקדק ר"ת בריש מתני' דאהלות: **תנו** רבנן שלשה אבות. הפסיק בברייתא זו לפרש תולדותיהן לאו כיוצא בהן דקאמר רב פפא אהייא: **אבל** במחוברת אימא כולה מועדת היא. לשלם נזק שלם אפילו בפעם ראשונה וא"ת ומהי תיתי אי מתלושה דייה כתלושה אי משאר אבות התינח למ"ד (לקמן ד' ה:) קרן עדיפא דכוונתו להזיק ואפילו קרן אתי וכדמפרש ר"ת לקמן דהיינו למ"ד פלגא נזקא ממונא דאית ליה סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי אבל למ"ד פלגא נזקא קנסא דאית ליה סתם שוורים בחזקת שימור קיימי לא אתיא קרן מכולהו כדאמרינן לקמן (שם) כי שדית נור בינייהו אתי כולהו לבר מקרן דאיכא למיפרך שכן מועדין מתחילתן פי' דרכן להזיק משא"כ בקרן דבחזקת שימור קיימי וי"ל דלמ"ד פלגא דנזקא קנסא הא דקאמר אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא וישלם נזק שלם בפעם ראשונה לאו משום דאיצטריך קרא לאשמועינן דאין מועדת אלא התנא הוצרך לאשמועינן להביא ראיה מן הפסוק דמחוברת נמי הוי בכלל נגיחה שלא תטעה לומר דנגיחה היינו בתלושה דומיא דקרני ברזל דצדקיה אבל במחוברת דרכו להזיק מתחילתו ונלמוד מבור ומחד מאבות לחייבו לכתחלה נזק שלם: **ומלתא** אגב אורחיה קמ"ל. ואפילו לרב פפא דאמר לקמן בשור שנגח ד' וה' (דף לז.) דמועד לאדם סתמא לא הוי מועד לבהמה היינו דוקא שנגח ג' בני אדם דבהכי לא הוי מועד לבהמה אבל נגח אדם ושור וחמור דהוי מג' מינים הוי מועד לכל אבל נגח שור וחמור וגמל לא הוי מועד לאדם ואע"ג דלכל בהמה הוי מועד אפילו לרב פפא כדאיתא התם וה"ר מנחם פי' דה"ק מועד לאדם שהיה מועד לכל וחזר בו מבהמה ונשאר מועד לאדם הוי מועד לבהמה דחזרה דבהמה לאו חזרה היא אבל מועד לכל וחזרה מאדם לא הוי מועד לאדם דחזרה דאדם חזרה היא: **כאשר** יבער הגלל. פי' ר"ח כמו נדבכין די אבן גלל (עזרא ו) שהשן דומה לאבן שיש:

הא

עין משפט נר מצוה

יב א מיי' פ"ה מהל' טומאת מת הל' ט:

יג ב מיי' שם הל' ו ופ"א שם הל' ה ופ"א מהל' שאר אבות הטומאה הל' א ופ"ד שם הל' ב ופ"ה שם הל' א ופ"י מהל' טומאת צרעת הל' יא ופ"א מהל' מטמאי משכב ומושב הל' א סמג עשין רלא רמו:

יד ג מיי' פ"ה מהל' טומאת מת הל' ז ופ"א מהל' שאר אבות הטומאה הל' א סמג שם:

טו ד מיי' פ"ב מהל' נזקי ממון הל' א ב סמג עשין סו טוש"ע ח"מ סי' שפט סעיף יח:

טז ה מיי' פ"א שם הלכה י סמג וטוש"ע שם:

יז ו מיי' שם הל"ו טוש"ע שם סעיף יט:

יח ז מיי' שם פ"ב הל' ג טור ש"ע שם סעי' יח וסעיף יט:

יט ח טוש"ע ח"מ סי' שצ סעיף א:

כ ט טור ש"ע ח"מ סי' שצא סעיף א:

◆

רבינו חננאל

תולדותיהן לאו כיוצא בהן הכא מאי. אמר ר' פפא יש מהן תולדות כיוצא באבותם ויש מהן לאו כיוצא בהן: ת"ר ג' אבות נאמרו בשור הקרן והשן והרגל. הקרן דת"ר כי יגח אין נגיחה אלא בקרן כו' מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תמה למועדת בתלושה. פי' בקרן תלושה כמו קרני צדקיה בן כנענה שהן קרני ברזל. אבל קרן המחוברת שהוא קרן השור אימא מתחילה מועדת היא. ת"ש וקרני ראם קרניו וגו'. תולדה דקרן כל דבר שכוונת הבהמה להזיק ואין היזיקה מצוי. כגון נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה. ופשטי' תולדה דקרן כקרן. כי קאמר רב פפא תולדות לאו כיוצא בהן אתולדה

מסורת הש"ס

א) [ע' תוס' נדה נא: ד"ה ולמתוך], ב) [חגיגה י: נדה כג.], ג) [שבת נג:], ד) [לקמן ג.], ה) לקמן נה:, ו) כס"א: הועד,

◆

תורה אור השלם

1. וְכִי יִגַּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה וָמֵת סָקוֹל יִסָּקֵל הַשּׁוֹר וְלֹא יֵאָכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ וּבַעַל הַשּׁוֹר נָקִי: שמות כא כח
2. וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְיָ בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת אֲרָם עַד כַּלֹּתָם: מלכים א כב יא
3. בְּכוֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ וְקַרְנֵי רְאֵם קַרְנָיו בָּהֶם עַמִּים יְנַגַּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְהֵם רִבְבוֹת אֶפְרַיִם וְהֵם אַלְפֵי מְנַשֶּׁה: דברים לג יז
4. וְכִי יִגֹּף שׁוֹר אִישׁ אֶת שׁוֹר רֵעֵהוּ וָמֵת וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן: אוֹ נוֹדַע כִּי שׁוֹר נַגָּח הוּא מִתְּמוֹל שִׁלְשֹׁם וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו שַׁלֵּם יְשַׁלֵּם שׁוֹר תַּחַת הַשּׁוֹר וְהַמֵּת יִהְיֶה לּוֹ: שמות כא לה-לו
5. כִּי יַבְעֶר אִישׁ שָׂדֶה אוֹ כֶרֶם וְשִׁלַּח אֶת בְּעִירוֹ וּבִעֵר בִּשְׂדֵה אַחֵר מֵיטַב שָׂדֵהוּ וּמֵיטַב כַּרְמוֹ יְשַׁלֵּם: שמות כב ד
6. אַשְׁרֵיכֶם זֹרְעֵי עַל כָּל מָיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר: ישעיהו לב כ
7. לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל בֵּית יָרָבְעָם וְהִכְרַתִּי לְיָרָבְעָם מַשְׁתִּין בְּקִיר עָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל וּבִעַרְתִּי אַחֲרֵי בֵית יָרָבְעָם כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ: מלכים א יד י

◆

גליון הש"ס

גמ' דברי תורה מדברי קבלה. ע' חולין קלז ע"א תוס' ד"ה אמר: רש"י ד"ה כתיב כי יגח כו' **אית ליה מזלא.** עיין שבת נג ע"ב ברש"י ד"ה מזלא: שם ד"ה **ואגב אורחיה. כשלא** עמד בדין. לקמן ד' (ה) (מא) ע"א:

◆

מוסף רש"י

כי יגוף. ידחוף, בין בקרניו בין בגופו בין שנשכו בשיניו, כולן בכלל נגיפה הם, שאין נגיפה אלא לשון מכה (שמות כא לה). **אדם דאית ליה מזלא.** מלאך שלו ומליץ עליו (שבת נג:). **ושלח זה הרגל.** נזקי מדרך כף רגל (שמות כב ד). **ובער זה השן.** נזקי השן האוכלת ומבערת (שם).